

ارزیابی رابطه شاخص‌های هویت کالبدی و توسعه پایدار بافت‌های جدید شهری (مورد مطالعه: منطقه شش شهر شیراز)

تاریخ دریافت مقاله: ۴۰۳/۰۵/۲۸ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۴۰۳/۰۷/۱۸

فریبرز قسامی (دانشجوی دکتری مهندسی شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران)
علی شکور* (استاد تمام گروه جغرافیای انسانی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران)
عبدالحسین پاک نژادی (استادیار گروه عمران، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران)

چکیده

در شرایط کنونی بسیاری از مشکلات و بحران‌های شهری از عدم توجه به مقوله‌های هویتی و به ویژه هویت کالبدی منشأ گرفته است. بنابراین پرداختن به مقوله هویت کالبدی و اثرات آن بر توسعه پایدار شهری برای مدیران بخش‌های مختلف مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، بسیار حائز اهمیت می‌باشد. پژوهش حاضر که از نوع کاربردی - توسعه‌ای و با هدف ارزیابی رابطه هویت کالبدی و توسعه پایدار شهری منطقه شش شیراز با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش ۲۰ متغیر در قالب ابعاد چهارگانه (طبیعی - محیطی، مصنوع - کالبدی، انسانی، نهادی) به عنوان متغیرهای مؤثر بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز شناسایی گردید. در مرحله بعد به منظور تبیین ابعاد و دسته‌بندی نماگرها از روش آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. سنجش وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در محدوده مورد مطالعه از طریق آزمون تی تک نمونه‌ای بیانگر وضعیت مطلوب اغلب شاخص‌ها (به جز شاخص نهادی) بوده است. همچنین نتایج آزمون‌های همبستگی پیرسون و رگرسیون نیز نشان‌دهنده رابطه و تأثیر شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری بوده است. نهایتاً در راستای بهبود وضعیت توسعه پایداری شهری به واسطه ارتقای هویت کالبدی در محدوده مورد مطالعه، پیشنهادهایی ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: هویت شهری، هویت کالبدی، توسعه پایدار، بافت جدید شهری، شیراز.

طرح مسئله

امروزه رشد شهری در سطح جهان و به ویژه در کشورهای در حال توسعه، جایی که گسترش شهرها غالباً در کلان‌شهرهای بزرگ اتفاق می‌افتد به افزایش سریع خود ادامه می‌دهد (Lerner et al, 2014: 29). بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ حدود ۵ میلیارد نفر در شهرها ساکن باشند. با وجود این که کشورهای توسعه یافته قبلاً به سطح بالایی از شهرنشینی دست یافته‌اند؛ نود و پنج درصد از گسترش شهری در دهه‌های آینده در کشورهای در حال توسعه رخ خواهد داد (Chen et al, 2020: 3). از این رو، محیط زندگی انسان مدرن، از جهان دارای روح و آمیخته با طبیعت، به محیط شهری لبریز از سر و صدا، گيجی و فردگرایی تغییر یافته است. در حالی که یکی از اصلی‌ترین دلایل ایجاد یا توسعه شهرها، بنای ساختمان‌ها، فضای باز شهری و زیرساخت‌های شهری، تأمین فعالیت‌های جاری و بالقوه انسان به گونه‌ای مطلوب است (لنگ، ۱۳۹۴: ۱۲۷). در واقع شهرها سیستم‌هایی چند بعدی و پیچیده کالبدی، اقتصادی و اجتماعی هستند و به نوعی تبلور کالبدی روابط اجتماعی و اقتصادی در اجتماعات انسانی به شمار می‌آیند (فیروزبخت و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۸).

در شرایط کنونی شهرها و مناطق شهری با چالش‌های عمده ناشی از شهرنشینی سریع روبرو هستند. این وضعیت به افزایش مشکلات عمومی و انفجار جمعیت یک سکونتگاه اشاره دارد. در واقع برخی از اثرات شهرنشینی سریع اختلال محیطی، از بین رفتن هویت، تغییر شکل شهر و تغییر الگوی سکونت‌گزینی در شهرها است. بنابراین، با افزایش جمعیت و شهرنشینی، الگوهای کاربری زمین و منظر در شهرها تغییر یافته است (Rezafar, 2022: 401). در این شرایط از آنجایی که رشد شهری در کشورهای در حال توسعه همچنان رو به افزایش است، ادغام ساکنان مناطق جدید شهری در جامعه شهری به چالشی بی‌سابقه تبدیل شده است (Liu et al, 2018: 13). در واقع درجه‌ای که فرد به عنوان شهرنشین شناخته می‌شود عاملی است که نشان‌دهنده همسان‌سازی و ادغام هویت نهایی در زندگی شهری است (Chen & Zhang, 2015: 1). در طی این فرآیند، اگر کسب هویت شهری از تبدیل و توسعه سیستم‌های مادی شهری عقب باشد، فقدان گذار روانی و کشش مناسب ممکن است منجر به کاهش عزت نفس و اختلال هویت در بین شهرنشینان جدید شود و تعارضات اجتماعی و حتی روان‌شناختی قابل توجهی را ایجاد نماید (Bao et al, 2017: 15). بیگانگی افراد با محل زندگی خود و عدم احساس تعلق نسبت به آن، محصول شکل‌گیری سریع مکان‌های فاقد هویت می‌باشد. طبیعتاً این محصول نامطلوب می‌تواند به کاهش اهمیت مناسبات جاری در مکان در نظر ساکنان آن منجر گردد و معضلات عمیق اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی

را به همراه داشته باشد. در این رابطه میادین، پارک‌ها، ساختمان‌ها، خیابان‌ها و غیره به عنوان اجزای اصلی شهرها در کنار ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی ساکنان یک شهر، سازنده اصلی هویت شهرها به شمار می‌آیند.

با وجود این که در مراحل اولیه توسعه جامعه انسانی، همه فعالیت‌های انسانی در محیط توسعه یافته و از منابع محیطی استفاده می‌کردند؛ برای یک دوره زمانی طولانی، تعادل بین تأثیر فعالیت‌های انسان بر محیط زیست و توانایی آن برای حفظ ویژگی‌های طبیعی خود وجود داشت. اما تشدید توسعه شهرها، افزایش حمل و نقل و آلاینده‌ها، صنایع جدید، تقاضای منابع و غیره به تخریب همه جانبه محیط زیست منجر گردید (Leal Filho, 2017: 2). از این رو امروزه بحث توسعه پایدار شهری مورد توجه قرار گرفته است. در این رابطه مجمع عمومی سازمان ملل متحد یک هدف اختصاصی توسعه پایدار^۱ (SDG) در مورد شهرها و سکونتگاه‌های انسانی در دستور کار ۲۰۳۰ خود ارائه نموده است. در واقع این نهاد، دولت‌های را در رابطه با ساخت «شهرها و سکونتگاه‌های انسانی به گونه‌ای فراگیر، ایمن، انعطاف‌پذیر و پایدار» متعهد نموده است. این هدف با گنجاندن تعهدی متمرکز بر شهرها در یک دستور کار ملی تعیین شده است. از سوی دیگر کشورها نیز از یک سو اهمیت رویکرد «مکان محور» برای توسعه و از سوی دیگر ماهیت منحصر به فرد چالش‌های پیش روی جوامع شهری، با هر شکل و اندازه را تشخیص داده‌اند (Barnett & Parnell, 2016: 7).

در این شرایط حصول پایداری توسعه در یک عرصه کلان، نیازمند حصول پایداری در زیرساخت‌های شکل‌دهنده آن موضوع است. در واقع هرگاه زیرساخت‌های یک بخش در راستای پایداری پیش روند، کلیت بخش نیز در راستای پایداری پیش خواهد رفت. در مسئله پایداری و توسعه پایدار شهری نیز هرگاه پایداری در زیرساخت‌ها میسر گردد، در کلیت بحث نیز میسر خواهد گردید (قنبرپور و قنبرپور، ۱۳۹۷: ۱۱۹). از این رو الگوی توسعه پایدار بر اصالت بخشی و حفظ هویت شهرها به عنوان یکی از شاخص‌های مهم زندگی تأکید می‌کند (محمدي و رفیعی بالان، ۱۴۰۰: ۱۸۷). در رابطه با مناطق جدید شهری، توجه به نحوه ساخت این مناطق می‌تواند در شکل‌گیری هویت کالبدی آن‌ها نقشی کلیدی ایفا نماید.

شهر شیراز به دلیل آب و هوای مطلوب، امنیت قابل قبول، نقش سیاسی، وجود شرایط مناسب کسب و کار، وجود واحدهای صنعتی، وجود جاذبه‌های گردشگری فراوان، فراهم بودن امکانات پزشکی بسیار مناسب و غیره از گذشته تاکنون از جمله کانون‌های مهم جمعیتی کشور به شمار می‌آید. در سال‌های اخیر با افزایش سریع جمعیت و توسعه مناطق جدید شهری در

¹ Sustainable Development Goal

نقاط حاشیه‌ای شهر شیراز، این کلان‌شهر با مشکلات عدیده‌ای در زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی دست به گریبان می‌باشد. در این شرایط توسعه سریع و به تبع آن فاقد هویت کالبدی، مشکلات عدیده‌ای را در مناطق جدید شهری شیراز به وجود آورده است. در این میان منطقه شش شهر شیراز از مهمترین و بارزترین نمونه‌های این گونه مناطق شهری در کلان‌شهر شیراز به شمار می‌آید. در واقع با توجه به اقبال بالای این منطقه شهری در سکونت‌گزینی شهروندان جدید، مشکلات ناشی از عدم توجه به هویت کالبدی در ساخت این محدوده شهری بر پایداری توسعه آن بیش از پیش نمایان می‌گردد. از این رو بایستی چگونگی اثرگذاری شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری در این منطقه جدید مورد بررسی و تبیین قرار گیرد. لذا پژوهش حاضر در پی تبیین چگونگی رابطه و اثرگذاری شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری در منطقه شش کلان‌شهر شیراز می‌باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

شهر تجلی‌گاه اندیشه انتزاعی و اجتماعی، مظهر زندگی و منبعی نمادین برای خاطرات و تعلقات شهروندان است (کرمی، ۱۴۰۰: ۱). شهرهای ایران در گذشته از شخصیت و هویت ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند (بلالی اسکویی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۷). در حالی که در شرایط کنونی، کمرنگ شدن هویت به ویژه در مناطق جدید شهری از مهمترین دغدغه‌های مدیران شهری و شهروندان به شمار می‌آید. در واقع هویت شهری همواره یکی از چالش‌های مهم شهرها و مناطق جدید شهری بوده و هست (محمدی و رفیعی بالان، ۱۴۰۰: ۱۸۷). در واقع توسعه سریع شهرهای امروزی به همراه تنوع بالا در ویژگی‌های جوامع شهرنشین موجب ناپایداری در ابعاد وسیعی از زندگی شهرهای امروزه بویژه در مناطق جدید شهری شده است.

فرآیند شکل‌گیری هویت شهری با ارجاع به ادبیات هویت مکان و هویت اجتماعی بهتر درک می‌شود (Bao et al, 2017: 15). از مهمترین عوامل اجتماعی و فضایی که در شکل‌گیری و توسعه هویت شهری نقش دارند، می‌توان به وضعیت اقتصادی-اجتماعی، سطح تحصیلات، نوع مسکن، مالکیت خانه، محل مبدأ و مدت سکونت، سابقه مهاجرت یا تحرک، شبکه اجتماعی، زبان و غیره اشاره نمود. تأثیر این عوامل احتمالاً بین همه کشورها یا مناطقی که شهرنشینی سریع را تجربه می‌کنند مشترک است. با این حال، نحوه عملکرد این عوامل و خود نهادهای اجتماعی برای هر کشور یا منطقه منحصر به فرد است (Chen et al, 2020: 5). امروزه برنامه‌ریزی نامناسب در طراحی مناطق و محلات جدید شهری، به بروز بحران‌های مکانی ناشی از خلأ هویت مکانی در میان شهروندان این مناطق منجر شده

است. در واقع بی‌توجهی به کیفیت ارتباطات در فضاهای جدید شهری، موجب عدم وجود پیوستگی عاطفی با مکان و تعلق خاطر به آن و در نتیجه ناپایداری این فضاها شده است. این در حالی است که در گذشته شهرها، همواره محل تعاملات اجتماعی شهروندان و مراودات آن‌ها بوده است. در این رابطه مکان‌های شهری دارای مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی هستند که به واسطه آن‌ها نوعی احساس تعلق به مکان در شهروند ایجاد گردیده است. این احساس در سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت شهروندان تأثیرگذار است و سبب افزایش مطلوبیت و پایداری فضاهای شهری می‌گردد. در پژوهش حاضر بر آن است تا با تبیین چگونگی اثرگذاری شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار در بافت‌های جدید شهری شیراز (منطقه شش)، موجبات پایداری هرچه بیشتر این منطقه شهری را فراهم نماید.

به طور کلی انجام پژوهش حاضر می‌تواند نتایج مطلوبی در ابعاد مختلف مدیریتی، اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی و امنیتی داشته باشد. از بُعد مدیریتی، با انجام این پژوهش می‌توان بخشی از اطلاعات پایه‌ای و مورد نیاز جهت تحقق توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز به واسطه تبیین چگونگی تقویت هویت کالبدی و مسائل مربوط به آن را فراهم نمود. همچنین از آن جا که در شرایط کنونی سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف شهرها به ویژه بعد کالبدی آن‌ها و مفید بودن این سرمایه‌گذاری‌ها، تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله توجه به مباحث پایداری قرار دارد؛ بنابراین انجام این پژوهش حاضر می‌تواند علاوه بر مرتفع کردن مشکلات هویت کالبدی و ناپایداری توسعه، زمینه سودآور بودن هر چه بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها در محدوده مورد مطالعه را فراهم نماید و تبعات اقتصادی مثبتی را برای این منطقه شهری به همراه داشته باشد. از سوی دیگر جهت ارتقای نظم و کاهش آشفته‌گی و ناپایداری در فضاهای جدید شهری و همچنین محور قرار دادن مبحث توسعه پایدار، توجه به مسئله هویت کالبدی فضاهای شهری ضرورت دارد. بنابراین با توجه مشکلات عدیده منطقه شش شهر شیراز در زمینه مسائل مرتبط با پایداری، استفاده از نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به عنوان یک نقشه راه به منظور ساماندهی وضعیت کالبدی فضاهای این محدوده شهری با تأکید مبحث تقویت هویت کالبدی و پایداری برای مدیران اجرایی و مسئولان مدیریت شهری منطقه شش شهر شیراز فراهم نماید و در برنامه‌ریزی‌های ایشان مورد استفاده قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

آشور و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «نقش مناظر شهری در شکل‌گیری هویت شهری و روابط حافظه شهری: مورد وان/ترکیه» به این نتیجه رسیده‌اند که هم حافظه شهری و هم هویت شهری می‌توانند به عنوان عناصر اساسی فضایی در شهرها در نظر گرفته شوند. موضوعات نوظهور عمدتاً به مناطق تفریحی، فعالیت‌های انجام شده در این مناطق و چشم‌اندازهای آن مربوط می‌شود. بلانچ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «هویت مکانی محلی: مقایسه‌ای بین ساکنان جوامع روستایی و شهری» به این نتیجه رسیده‌اند که هیچ تفاوتی بین هر دو محیط (شهر و روستا) در هویت مکان شناختی وجود ندارد. با این حال، ساکنان جوامع روستایی سطوح بیشتری از هویت مکان عاطفی و ارزشی را نسبت به ساکنان شهر نشان می‌دهند. علاوه بر این، سن تأثیر نوع جامعه (شهری در مقابل روستایی) را بر ابعاد عاطفی و ارزشی هویت مکان تعدیل می‌کند. چن و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان «عوامل تعیین‌کننده هویت شهری در شهرنشینی چین: یافته‌های یک آزمایش پیمایشی» به این نتیجه رسیده‌اند که در حالی که هویت شهری به شدت توسط وضعیت محیط شکل می‌گیرد، مالکیت خانه نیز نقش مهمی در پیش‌بینی هویت شهری بازی می‌نماید. در این رابطه داشتن آپارتمان در شهر به طور مثبت سطح بالاتری از هویت شهری را پیش‌بینی می‌کند. همچنین اقامت در مسکن اسکان مجدد هویت شهری را تقویت نمی‌کند. کریمی‌آذر و شاه‌زیدی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر عوامل کالبدی و غیرکالبدی بر هویت محله‌ای (نمونه مورد مطالعه: محله ستار، منطقه ۱۵ شهر اصفهان)» به این نتیجه رسیده‌اند که از میان عوامل غیرکالبدی، عواملی از قبیل روابط همسایگی و امنیت و همچنین از میان عوامل کالبدی عواملی از قبیل منظر و دسترسی به خدمات در هویت محله‌ای تأثیر معناداری داشته‌اند. بیرامی و موسوی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی نماها در منطقه تاریخی شهر تبریز» به این نتیجه رسیده‌اند که با مدیریت صحیح نماها می‌توان به هویت کالبدی محسوس دست یافت. محمدی و رفیعی بالان (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر حس تعلق مکانی ساکنین شهرهای جدید با تأکید بر مدل‌های مکان و ارزیابی آن در شهر جدید اندیشه» به این نتیجه رسیده‌اند که نظرات ساکنین و متخصصین دارای انطباق هستند. همچنین نتایج بیانگر این است که شهر جدید اندیشه در زمینه همبستگی و تعاملات اجتماعی در وضعیت نامناسبی قرار دارد و در زمینه خوانایی و وضوح معابر و تقاطع‌ها در شهر، ویژگی خاصی برای ساکنین وجود ندارد. بلالی اسکویی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی عناصر شکل‌دهنده هویت کالبدی بر اساس نقشه‌های شناختی شهروندان، مورد مطالعات: محله دوچی تبریز» به این نتیجه رسیده‌اند که نقشه‌های

شناختی در شکل بخشی به هویت کالبدی محله تأثیرگذار بوده‌اند. بنابراین بررسی نقشه‌های شناختی در شکل‌دهی محلات برای مدیران شهری بسیار مهم و مطلوب خواهد بود.

مبانی نظری

هویت شهری و مکانی

هویت شهری و شکل‌گیری آن مفهومی پیچیده، پویا و سیال است (Skelton, 2013: 469). اصطلاح «هویت شهری» شامل معانی مربوط به موقعیت مکانی فرد «هویت مکان» و ویژگی‌های اجتماعی فرد «هویت اجتماعی» است (Chen et al, 2020: 4). تصویر شهر ارتباط زیادی با هویتی دارد که به یک شهر وابسته است. هویت شهر معمولاً در ذهن مردم شکل می‌گیرد زیرا ویژگی‌های خاصی در شهر وجود دارد (Jannah et al, 2014: 133). در واقع هویت تفاوتی است که حتی در نگاه اول به وضوح قابل مشاهده است. هویت همیشه انحصاری است و قابل بازتولید نیست. هر شهر هویت منحصر به فردی دارد که از تصاویر و خاطرات منفی یا مثبت تشکیل شده است (Riza et al, 2012: 5). هویت همچنین به عنوان یک سازمان بیولوژیکی توصیف می‌شود که از طریق سازگاری، جذب و ارزیابی جهان اجتماعی که در طول زمان حرکت می‌کند، توسعه می‌یابد (Assi, 2022: 40). ابعاد هویت شهر شامل ابعاد کالبدی، شخصیت، فرهنگ، رابطه، بازتاب و خودانگاره می‌باشد (Chan et al, 2021: 330). در اواخر دهه ۱۹۷۰، برای روشن کردن مردم در مورد اهمیت مکان‌های مؤثر بر شکل‌گیری هویت افراد، اصطلاح «هویت مکان» معرفی گردید (Peng et al, 2020: 3). هویت مکان، خودآگاهی از عضویت فرد در یک جامعه مرتبط با مکان است که شامل اهمیت احساسی و ارزشی این عضویت است (Belanche, 2021: 242). در محیط‌های شهری، اهمیت هویت مکان در تمایز یک مکان از مکان دیگر مورد تأکید قرار می‌گیرد (Aboud & Abbas, 2023: 2). این مفهوم مجموعه‌ای پیوسته از ارتباطات بین افراد و محیط آنها را در بر می‌گیرد. به طور کلی هویت مکان مفهومی چند وجهی است که می‌توان آن را به عنوان شامل ابعاد ذهنی یک فرد در یک ساختار فیزیکی توصیف نمود (saleh Almansuri & Alkinani, 2023: 792).

توسعه پایدار شهری

در شرایط کنونی توسعه پایدار شهری، توسعه‌ای به شمار می‌آید که تحول شهرهای کنونی و آینده را به گونه‌ای مداوم تضمین کند. در واقع توسعه پایدار شهری فرآیندی است که

بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و فناوری را در راستای ارتقای عدالت اجتماعی و کاهش آلودگی اکوسیستم‌های و همچنین تخریب منابع طبیعی آن دنبال می‌نماید (عزیزی، ۱۳۹۰: ۲۲). پنج هدف اصلی توسعه پایدار شهری شامل مراقبت از تنوع فرهنگی و اجتماعی، تأمین دسترسی برابر به منابع و خدمات، به حداقل رساندن مصرف فضا و منابع طبیعی، کارآمد نمودن اداره جریان‌های شهری و حفاظت از سلامت جمعیت شهری می‌باشد (Maoh, 2017: 321). در شرایط کنونی موضوع پایداری توسعه شهری به دلیل اهمیت تضمین کیفیت زندگی برای ساکنان، به یک موضوع مهم در سطح سیاسی تبدیل شده است (Michalina, 2021: 1). به طور کلی یک جریان فراگیر و جهانی به منظور به روز رسانی پایداری در توسعه شهرها به وجود آمده است. با این وجود، تنها توجه به ایجاد فضای سبز در محیط شهرها، پایداری سیستم‌های شهری را تضمین نمی‌نماید؛ بلکه در توسعه پایدار شهر، فرهنگ جوامع شهری به عنوان یک بخش کلیدی نقشی تعیین کننده دارد (Fu & Ma, 2020: 1).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی- توسعه‌ای و روش آن توصیفی- تحلیلی است. از نظر شیوه جمع‌آوری اطلاعات، در حوزه مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی قرار می‌گیرد و رویکرد حاکم بر آن ماهیتاً، تحلیل نظری است. در مراحل مختلف این پژوهش ترکیبی از روش‌های توصیفی- تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. از طریق روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی، داده‌های مورد نیاز پژوهش گردآوری شده است. در روش کتابخانه‌ای از منابع علمی و معتبر خارجی و داخلی اعم از کتب، مقالات و برون‌دادهای سازمان‌های مانند شهرداری شیراز، فرمانداری شیراز، مرکز آمار ایران و غیره استفاده شده است. در راستای بررسی وضعیت متغیرهای پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته (روش میدانی) استفاده شده است. جامعه آماری شامل مسئولین و کارشناسان مدیریت شهری شیراز (۳۳ نفر) و همچنین شهروندان ساکن در منطقه شش شهر شیراز (۳۹۰ نفر به روش تصادفی ساده) می‌باشد. در رابطه با کارشناسان و مسئولین مدیریت شهری منطقه شش شیراز، جمع‌آوری اطلاعات با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله برفی (Snowball) که در واقع یک روش غیرتصادفی است، انجام شده است. بر اساس این روش ابتدا چند نفر از مسئولین و کارشناسان شهرداری منطقه شش شیراز، فرمانداری و راه و شهرسازی شناسایی گردیده و از آن‌ها درخواست گردید تا افراد مشابه خود را معرفی نمایند. در مجموع در پژوهش حاضر در راستای تبیین شاخص‌های هویت کالبدی، وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی و توسعه پایدار و همچنین ارزیابی رابطه و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر توسعه

پایدار شهری در محدوده مورد مطالعه از آزمون‌های تحلیل عاملی، تی تک نمونه‌ای، همبستگی پیرسون و رگرسیون در قالب نرم‌افزار SPSS22 استفاده شده است.

بحث و یافته‌های پژوهش

شناسایی ابعاد و متغیرهای هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز

به منظور شناسایی متغیرهای اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شیراز، پس از تحلیل محتوای تحقیقات صورت گرفته در این زمینه و کنکاش ابعاد مختلف شاخص‌ها و نظریه‌های مرتبط با پژوهش از روش مصاحبه استفاده گردید. در واقع روش‌های کیفی غالباً به منظور کشف ایده‌های قابل اطمینان مورد استفاده قرار می‌گیرند. لذا در این رابطه ۳۳ نفر از متخصصین و خبرگان از بین اساتید دانشگاه، مدیران بخش‌های دولتی و خصوصی، دانشجویان مقطع دکتری، محققین، شاغلین در حوزه شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری از طریق روش نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شده و مورد مصاحبه قرار گرفتند.

نتایج بخش کیفی پژوهش که بعد از ارزیابی و تحلیل پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان حاصل گردید، نشان‌دهنده این است که ۸۱/۸ درصد از متخصصین و خبرگان (۲۷ نفر) معتقد بوده‌اند که بُعد طبیعی- محیطی می‌تواند از نماگرهایی از قبیل عناصر ساختاری جغرافیایی، عناصر ساختاری طبیعی، عناصر حوزه‌ای، عناصر حوزه‌ای و نهایتاً مقرّ و موقعیت تشکیل گردد. در این رابطه ۸۱/۸ درصد پاسخگویان (۲۶ نفر) در رابطه با نماگر عناصر ساختاری جغرافیایی و ۸۴/۸ درصد نیز در رابطه با نماگر مقرّ و موقعیت اتفاق نظر داشته‌اند. در رابطه با بُعد مصنوع- کالبدی ۸۱/۸ درصد پاسخگویان به نماگر فرم شهری، ۷۸/۷ درصد به نماگر عناصر تاریخی و میراثی و ۷۵/۷ درصد نیز به نماگر عناصر خطی- ساختاری اولویت داده‌اند. در رابطه با بُعد انسانی ۹۳/۹ درصد به نماگر تعلّق مکانی، ۹۰/۹ درصد به نماگر همگنی فرهنگی و ۸۷/۸ درصد در رابطه با نماگر تراکم جمعیت اتفاق نظر داشته‌اند. همچنین بر اساس نظر ۹۰/۹ درصد متخصصین و خبرگان در بُعد نهادی، نماگر برنامه‌های توسعه شهری مورد توجه قرار گرفته است؛ از سوی دیگر ۹۶/۹ درصد پاسخگویان نیز در رابطه با نماگر چهارچوب‌های قانونی کارآمد و اجرای آن‌ها هم عقیده بوده‌اند.

جدول ۱- نتایج مصاحبه با خبرگان و متخصصین

ابعاد	نماگرها	فراوانی (تکرار شاخص در مصاحبه‌ها)	درصد
طبیعی - محیطی	عناصر ساختاری جغرافیایی (آب و هوا، توپوگرافی، هیدروگرافی، چشم انداز و...)	۲۷	۸۱/۸
	عناصر ساختاری طبیعی (رودها، دره‌ها و...)	۲۶	۷۸/۷
	عناصر حوزه‌ای و ساختی طبیعی (تنوع خاک، پوشش گیاهی و...)	۲۶	۷۸/۷
	عناصر نقطه‌ای (چشمه، تپه و...)	۲۷	۸۱/۸
	مقر و موقعیت	۲۸	۸۴/۸
مصنوع - کالبدی	فرم شهری (خطی، شطرنجی، شعاعی و...)	۲۷	۸۱/۸
	عناصر خطی - ساختاری (خیابان‌های اصلی و فرعی)	۲۵	۷۵/۷
	عناصر کانونی و نقطه‌ای (میادین، پارک‌ها، دروازه‌ها، المان‌های شهری و...)	۲۶	۷۸/۷
	عناصر تاریخی - میراثی (بناهای شاخص مانند کاخ‌ها، بازارها و...)	۲۶	۷۸/۷
	فضاهای شاخص شهری (محل‌های قدیمی، مجموعه‌های ساختمانی و...)	۲۷	۸۱/۸
	کیفیت کالبدی بافت‌ها	۳۱	۹۳/۹
انسانی	همگنی فرهنگی (دینی، مذهبی، زبانی، آداب و رسوم، قومیتی و...)	۳۰	۹۰/۹
	میزان تعلق مکانی	۳۱	۹۳/۹
	تراکم جمعیت	۲۹	۸۷/۸
	نوع کاربری‌ها و فعالیت‌ها	۳۱	۹۳/۹
	امکانات، تسهیلات و خدمات	۳۰	۹۰/۹
نهادی	سیاست‌گذاری‌های عدالت محور	۲۷	۸۱/۸
	چهارچوب‌های قانونی کارآمد و اجرای آن‌ها	۳۲	۹۶/۹
	برنامه‌های توسعه شهری و توسعه شهری بر طبق آن‌ها	۳۰	۹۰/۹
	مدیریت کارآمد در تمام سطوح	۲۸	۸۴/۸
	برنامه‌ریزی یکپارچه و جامع	۲۹	۸۷/۸
	مجموع	۳۳	۱۰۰

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

براساس نتایج به دست آمده از بررسی و ارزیابی ابعاد و نماگرهای اثرگذار بر هویت کالبدی در مرحله مصاحبه و سنجش نظرات خبرگان و متخصصین و با محور قرار دادن یافته‌های مرحله اول (بررسی مبانی نظری پژوهش) که شامل بیش از ۸۵ کتاب، مقاله و گزارش معتبر و قابل استناد بوده است و برخی از مهمترین آن‌ها در جدول زیر ارائه گردیده، در نهایت

۲۰ متغیر در قالب ابعاد چهار گانه (طبیعی- محیطی، مصنوع-کالبدی، انسانی، نهادی) به عنوان متغیرهای مؤثر بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز شناسایی گردید.

جدول ۲- عوامل مؤثر بر هویت کالبدی

ابعاد	نماگرها	منابع
طبیعی - محیطی	عناصر ساختاری جغرافیایی	(کمیلی، ۱۳۹۶)؛ (واعظی و علیمردانی، ۱۳۹۷)؛ (صالحی زلانی و همکاران، ۱۳۹۸).
	عناصر ساختاری طبیعی	(اکبری شاه‌رک، ۱۳۹۹)؛ (شیبانی و پورسلیمانی امیری، ۱۳۹۶)؛ (حیدری و همکاران، ۱۳۹۳).
	عناصر حوزه‌ای و ساختی طبیعی	(نصر، ۱۳۹۳)؛ (رحیمی‌پور شخانی‌نژاد، ۱۴۰۰)؛ (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲)؛ (جلالیان و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (مشاور و نیکوخوی، ۱۳۹۴).
	عناصر نقطه‌ای	(سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۸)؛ (رحمانی و پورجعفر، ۱۳۹۵)؛ (یوسفی و صادقی‌نژاد، ۱۳۹۶).
	مقر و موقعیت	(میرمقنّدایی، ۱۳۸۳)؛ (صیامی و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (حقانی و همکاران، ۱۴۰۲).
مصنوع - کالبدی	فرم شهری	(آتشین‌بار، ۱۳۸۸)؛ (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۹)؛ (مصطفی و شاهچراغی، ۱۴۰۲)؛ (مثنوی، ۱۳۸۱).
	عناصر خطی- ساختاری	(لک و عزیزخانی، ۱۳۹۵)؛ (غفوری و قلندریان، ۱۴۰۲)؛ (پرویزی و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (هاشم‌نژاد سراج‌لو، ۱۳۹۷).
	عناصر کانونی و نقطه‌ای	(محمدصالحی و همکاران، ۱۳۹۳)؛ (عزلی و نصر، ۱۳۹۴)؛ (عبدالله‌زاده فرد و همکاران، ۱۳۹۸)؛ (سبحانی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (سجادزاده، ۱۳۹۲).
	عناصر تاریخی- میراثی	(دانش‌پور و شیرینی، ۱۳۹۴)؛ (وارثی و همکاران، ۱۴۰۲)؛ (سجادی و همکاران، ۱۳۹۹)؛ (آهویی و همکاران، ۱۴۰۰).
	فضاهای شاخص شهری	(رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹)؛ (اذانی و همکاران، ۱۳۹۵)؛ (صیامی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ (طاهری و شبانی، ۱۳۹۴).
	کیفیت کالبدی بافت‌ها	(کریمی‌آذر و شاه‌زیدی، ۱۴۰۱)؛ (بیرامی و موسوی، ۱۴۰۱)؛ (تیموری و اصغری زمانی، ۱۳۹۴)؛ (غفاری و صابری، ۱۳۹۶)؛ (دانش پایه و حبیب، ۱۳۹۶).
	همگنی فرهنگی	(غلامی و حیاتی، ۱۳۹۲)؛ (کرمی، ۱۴۰۰)؛ (فیروزبخت و همکاران، ۱۳۹۱)؛ (ایلاقی‌حسینی و همکاران، ۱۴۰۱).
	میزان تعلق مکانی	(دانش پایه و همکاران، ۱۳۹۵)؛ (محمدی و رفیعی بالان، ۱۴۰۰)؛ (صفرعلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸)؛ (رهنما و رضوی، ۱۳۹۱).

ابعاد	نماگرها	منابع
انسانی	تراکم جمعیت	(عطایی و پورمحمدی، ۱۳۹۴)؛ (ولی‌پور پاشاکلایی و همکاران، ۱۴۰۰)؛ (معین‌فر و بیگ بابایی، ۱۳۹۹).
	نوع کاربری‌ها و فعالیت‌ها	(بلالی اسکویی و همکاران، ۱۳۹۹)؛ (صفایی‌پور و روزبه، ۱۳۹۲)؛ (بذرگر، ۱۳۹۶)؛ (رجبی‌امیرآباد و رحمانی، ۱۳۹۹).
	امکانات، تسهیلات و خدمات	(خلیلی و دهقانی، ۱۳۹۹)؛ (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۴)؛ (صمدی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (نجاری‌نابی و مهدی‌نژاد، ۱۳۹۹).
نهادی	سیاست‌گذاری‌های عدالت محور	(قنبرپور و قنبرپور، ۱۳۹۵)؛ (قرخلو و حسینی، ۱۳۸۵)؛ (مرادی موسوی و فنائی، ۱۳۹۷)؛ (طباطبائی لطفی، ۱۴۰۲).
	چهارچوب‌های قانونی کارآمد	(تقی‌پور اختری و علی‌پور تبریزی، ۱۴۰۲)؛ (نادی و کیان ارثی، ۱۳۹۹).
	توسعه شهری بر طبق برنامه	(مجیدی و حیدری، ۱۳۹۴)؛ (پوررمضان و همکاران، ۱۳۹۷)؛ (سرگزی و پژوهان فر، ۱۳۹۸).
	مدیریت کارآمد در تمام سطوح	(پزشکی و شریعت پناهی، ۱۳۹۸)؛ (ذکاوت و دهقان، ۱۳۹۳)؛ (جوادی و همکاران، ۱۳۹۴).
	برنامه‌ریزی یکپارچه و جامع	(علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۶)؛ (عسکری‌زاد و اسدی‌ملک-جهان، ۱۳۹۷)؛ (رفیعیان و معروفی، ۱۳۹۰).

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد، نماگرهای عناصر ساختاری جغرافیایی، عناصر ساختاری طبیعی، عناصر حوزه‌ای و ساختی طبیعی، عناصر نقطه‌ای و مقرر و موقعیت زیر مجموعه بُعد طبیعی - محیطی قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر به منظور ارزیابی بعد مصنوع - کالبدی، سنجش متغیرهای از قبیل فرم شهری، عناصر خطی - ساختاری، عناصر قانونی و نقطه‌ای، عناصر تاریخی - میراثی، فضاهای شاخص شهری و کیفیت کالبدی بافت‌ها ضرورت دارد. همچنین جهت سنجش بُعد انسانی، سنجش نماگرهای همگنی فرهنگی، تعلق مکانی، تراکم جمعیت، نوع کاربری‌ها و فعالیت‌ها و همچنین امکانات، تسهیلات و خدمات ضرورت دارد. در رابطه با بُعد نهادی نیز نماگرهایی از قبیل سیاست‌گذاری‌های عدالت‌محور، چهارچوب‌های قانونی کارآمد، توسعه شهری بر طبق برنامه، مدیریت کارآمد و نهایتاً برنامه‌ریزی یکپارچه و جامع بایستی مورد توجه قرار گرفته شود.

اعتبارسنجی الگوی طراحی شده

در مرحله بعد جهت اعتبارسنجی الگوی طراحی شده از رویکرد مدل‌سازی معادلات

ساختاری بر اساس کمترین مربعات جزئی^۱ استفاده شده است که برای تکوین نظریات در مطالعات اکتشافی کاربرد بهتری نسبت به رویکرد کواریانس محور^۲ دارد (هیر و همکاران^۳، ۱۴۰۱۹). با توجه به این که مدل «عوامل مؤثر بر هویت کالبدی» در پژوهش حاضر از نوع تحقیقات اکتشافی برای توسعه تئوری^۴ می‌باشد از رویکرد کمترین مربعات جزئی استفاده شده است. جهت مشخص کردن این که آیا ابعاد «طبیعی-محیطی»، «مصنوع-کالبدی»، «انسانی»، و «نهادی» می‌توانند به عنوان مؤلفه‌های اثرگذار بر هویت کالبدی مورد استفاده قرار گیرند و همچنین نماگر طراحی شده برای هر بعد از اعتبار لازم برخوردار هستند، این مدل مورد آزمون قرار گرفته است.

شناخت، تبیین و دسته‌بندی ابعاد اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شیراز

به منظور تبیین ابعاد و دسته‌بندی نماگرهای اثرگذار بر هویت کالبدی در محدوده منطقه شش کلان‌شهر شیراز و همچنین تعیین مقدار واریانس تبیین شده از روش آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. در واقع از این طریق ابعاد پنهانی که به آسانی قابل تشخیص نیستند، شناسایی می‌گردند.

آزمون KMO و بارتلت: در این پژوهش به منظور تبیین دسته‌بندی نماگرها و ابعاد اثرگذار بر اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز مقدار KMO برابر با ۰/۷۰۳ بوده است و با در نظر گرفتن این مسئله که مقدار KMO باید بیشتر از ۰/۵۰ باشد، این مقدار بیانگر مناسب بودن وضعیت داده‌ها برای تحلیل عاملی می‌باشد. همچنین مقدار بارتلت نیز برابر با ۱۱۴/۳۶۲ به دست آمده که در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار (۰/۰۰۰) است.

جدول ۳- مقدار KMO و بارتلت عوامل عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز

KMO	۰/۷۰۳
بارتلت (Bartlett Test)	۱۱۴/۳۶۲
DF	۶
Sig	۰/۰۰۰

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

¹ Partial least squares structural equation modeling

² Covariance-Based SEM

³ Hair et al

⁴ exploratory research for theory development

مقدار ویژه: به طور کلی مقدار ویژه نشان دهنده سهم هر عامل یا بُعد از کل واریانس متغیرها می‌باشد. در این رابطه هر چه این مقدار بزرگتر باشد، بیانگر تأثیرگذاری و اهمیت بیشتر آن عامل یا بُعد است. ارقام جدول زیر نشان دهنده این است که عامل (بُعد) اول بیشترین سهم (۵۸/۱۹۰ درصد) را در تبیین واریانس کل متغیرهای مربوط به عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز را داشته است. همچنین ابعاد دوم تا چهارم نیز به ترتیب ۲۶/۴۱۲، ۱۳/۶۰۱ و ۱/۷۹۷ درصد از متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

جدول ۴- عوامل یا ابعاد اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز

بُعد (عامل)	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۴/۵۱۲	۵۸/۱۹۰	۵۸/۱۹۰
دوم	۳/۷۲۱	۲۶/۴۱۲	۸۴/۶۰۳
سوم	۲/۳۴۳	۱۳/۶۰۱	۹۸/۲۰۳
چهارم	۱/۷۸۴	۱/۷۹۷	۱۰۰

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

تبیین عوامل و نماگرهای اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز

عامل اول: نتایج ارائه شده در جدول زیر بیانگر این است که نماگرهایی پنج گانه در زیر مجموعه عامل اول قرار دارند. در واقع این نماگرها ۵۸/۱۹۰ درصد از واریانس کل عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز را تبیین می‌نمایند. در مجموع با در نظر گرفتن نماگرهای قرار گرفته در این مجموعه، عامل اول «عامل طبیعی- محیطی» نام‌گذاری شده است.

عامل دوم: همچنین بر اساس مقادیر جدول زیر نماگرهایی شش گانه در زیر مجموعه عامل دوم قرار دارند. در واقع این نماگرها ۲۶/۴۱۲ درصد از واریانس کل عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز را تبیین می‌نمایند. در مجموع با در نظر گرفتن نماگرهای قرار گرفته در این مجموعه، عامل دوم «عامل مصنوع- کالبدی» نام‌گذاری شده است.

عامل سوم: بر اساس مقادیر جدول زیر نماگرهایی پنج گانه در زیر مجموعه عامل سوم قرار دارند. در واقع این نماگرها ۱۳/۶۰۱ درصد از واریانس کل عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز را تبیین می‌نمایند. در مجموع با در نظر گرفتن نماگرهای قرار گرفته در این مجموعه، عامل سوم «عامل انسانی» نام‌گذاری شده است.

عامل چهارم: همچنین بر اساس مقادیر جدول زیر نماگرهایی پنج گانه در زیر مجموعه عامل چهارم قرار دارند. در واقع این نماگرها ۱/۷۹۷ درصد از واریانس کل عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز را تبیین می‌نمایند. در مجموع با در نظر گرفتن نماگرهای قرار گرفته در این مجموعه، عامل چهارم «عامل نهادی» نام‌گذاری گردید.

در مجموع اولویت‌بندی عوامل بیانگر این است که بیشترین بار عاملی به منظور توسعه هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز مربوط به اثرگذاری عناصر ساختاری جغرافیایی (آب و هوا، توپوگرافی، هیدروگرافی، چشم‌انداز و...) با مقدار ۰/۸۹۳ بوده است. همچنین اثرگذاری عناصر کانونی و نقطه‌ای (میدان، پارک‌ها، دروازه‌ها، المان‌های شهری و...) با بار عاملی ۰/۸۰۳ و اثرگذاری عناصر تاریخی- میراثی (بناهای شاخص مانند کاخ‌ها، بازارها و...) با مقدار بار عاملی ۰/۷۷۲ در رتبه‌های بعدی اهمیت شناخته شده‌اند.

جدول ۵- اولویت‌بندی و دسته‌بندی نماگرهای اثرگذار بر هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز

عامل (بعد)	مقدار ویژه	نماگرها	بار عاملی
طبیعی - محیطی	۴/۵۱۲	عناصر ساختاری جغرافیایی (آب و هوا، توپوگرافی، هیدروگرافی، چشم‌انداز و...)	۰/۸۹۳
		عناصر ساختاری طبیعی (رودها، دره‌ها و...)	۰/۷۲۲
		عناصر حوزه‌ای و ساختی طبیعی (تنوع خاک، پوشش گیاهی و...)	۰/۶۷۹
		عناصر نقطه‌ای (چشمه، تپه و...)	۰/۶۹۸
		مقر و موقعیت	۰/۷۱۹
مصنوع - کالبدی	۳/۷۲۱	فرم شهری (خطی، شطرنجی، شعاعی و...)	۰/۶۳۱
		عناصر خطی - ساختاری (خیابان‌های اصلی و فرعی)	۰/۶۴۹
		عناصر کانونی و نقطه‌ای (میدان، پارک‌ها، دروازه‌ها، المان‌های شهری و...)	۰/۸۰۳
		عناصر تاریخی - میراثی (بناهای شاخص مانند کاخ‌ها، بازارها و...)	۰/۷۷۲
		فضاهای شاخص شهری (محله‌های قدیمی، مجموعه‌های ساختمانی و...)	۰/۶۳۴
		کیفیت کالبدی بافت‌ها	۰/۶۸۱
انسانی	۲/۳۴۳	همگنی فرهنگی (دینی، مذهبی، زبانی، آداب و رسوم، قومیتی و...)	۰/۶۵۵
		میزان تعلق مکانی	۰/۶۹۳
		تراکم جمعیت	۰/۶۶۱
		نوع کاربری‌ها و فعالیت‌ها	۰/۶۷۵
		امکانات، تسهیلات و خدمات	۰/۷۱۰
نهادی	۱/۷۸۴	سیاست‌گذاری‌های عدالت محور	۰/۷۰۱

۰/۶۹۹	چهارچوب‌های قانونی کارآمد و اجرای آن‌ها		
۰/۶۷۹	برنامه‌های توسعه شهری و توسعه شهری بر طبق آن‌ها		
۰/۶۵۳	مدیریت کارآمد در تمام سطوح		
۰/۶۵۸	برنامه‌ریزی یکپارچه و جامع		

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

برازش الگوی مفهومی پژوهش

در این بخش الگوی مفهومی هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز بر اساس معیارهای پایایی و روایی مورد بررسی قرار گرفته است؛ تا مشخص شود آیا ابزاری که بر اساس مبانی نظری پیشین و دیدگاه افراد متخصص در این زمینه به دست آمده، با داده‌های گردآوری شده از نمونه آماری پژوهش متناسب است یا خیر؟ بر این اساس، شاخص‌های ارزیابی برازش با استفاده از نرم‌افزار Smart-PLS3 به شرح زیر می‌باشد:

- (۱) پایایی ترکیبی ۱ و آلفای کرونباخ: جهت ارزیابی پایایی و سازگاری درونی ابزار پژوهش؛
- (۲) شاخص فورنل-لارکر ۲: جهت ارزیابی روایی افتراقی ۳؛ و
- (۳) میانگین واریانس استخراج شده ۴: جهت ارزیابی روایی همگرا ۵ استفاده شده است (هیر و همکاران، ۲۰۱۶؛ هیر و همکاران، ۲۰۱۹).

جدول ۶- شاخص‌های ارزیابی پایایی و روایی همگرا

شاخص‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	میانگین واریانس تبیین شده (AVE)
طبیعی - محیطی	۰/۸۳	۰/۹۳	۰/۸۶
مصنوع - کالبدی	۰/۸۱	۰/۸۹	۰/۸۲
انسانی	۰/۷۵	۰/۸۵	۰/۷۸
نهادی	۰/۷۲	۰/۸۴	۰/۷۳
حد قابل قبول	> ۰/۷	> ۰/۷	> ۰/۵

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

1 Composite reliability

2 Fornell-Lacker

3 Discriminant validity

4 Average Variance Extracted

5 Convergent Validity

نتایج شاخص‌های برازش که در جدول بالا ارائه شده است بیانگر این است که آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز بالاتر از ۰/۷۰ و مورد تأیید می‌باشند؛ همچنین نتایج مرتبط با میانگین واریانس استخراج شده حاکی از آن است که کلیه شاخص‌ها بالاتر از ۰/۵۰ هستند. بر این اساس، می‌توان این گونه بیان نمود که ابزار اندازه‌گیری شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز بر اساس پایایی و روایی همگرا از اعتبار لازم برخوردار هستند. در ادامه نتایج مربوط به روایی افتراقی ارائه شده است.

جدول ۷- روایی افتراقی بر اساس معیار فورنل- لارکر

شماره	شاخص‌ها	طبیعی- محیطی	مصنوع - کالبدی	انسانی	نهادی
۱	طبیعی- محیطی	(۰/۹۳)			
۲	مصنوع - کالبدی	۰/۵۹	(۰/۹۱)		
۳	انسانی	۰/۵۳	۰/۵۷	(۰/۸۷)	
۴	نهادی	۰/۵۹	۰/۵۵	۰/۶۳	(۰/۸۵)

توجه: ریشه دوم میانگین واریانس استخراج شده در قطر ماتریس و داخل پرانتز نشان داده شده است.

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

معیار فورنل-لارکر در جدول بالا بیانگر این است که ریشه دوم میانگین واریانس استخراج شده (AVE) شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز در قطر ماتریس، بیشتر از مقدار همبستگی بین شاخص‌ها با یکدیگر است. به عنوان مثال، میانگین واریانس استخراج شده شاخص «طبیعی- محیطی» (۰/۹۳) بیشتر از مقدار همبستگی آن با شاخص «مصنوع- کالبدی» (۰/۵۹)، «انسانی» (۰/۵۳) و «نهادی» (۰/۵۹) بوده است؛ بنابراین روایی افتراقی بر اساس معیار فورنل-لارکر تأیید می‌گردد. به طور کلی نتایج حاصل از روایی و پایایی بیانگر این است که شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز دارای برازش قابل قبولی هستند.

سنجش وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه از دیدگاه جامعه آماری (کارشناسان و شهروندان)

در پژوهش حاضر به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری (کارشناسان و شهروندان) نیز از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. ارقام جدول زیر بیانگر این است که میانگین اغلب گویه‌های شاخص‌های هویت کالبدی (به جز شاخص نهادی) در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری بالاتر از حد متوسط قرار دارد. در این رابطه مقدار خطای آلفا (Sig) یا سطح معناداری آزمون تی تقریباً برای همه شاخص‌ها برابر با ۰/۰۰۰ بوده است. بنابراین از آن جا که میزان خطای قابل قبول برای آزمون تی تک نمونه‌ای کمتر از (۰/۰۵) می‌باشد؛ می‌توان این گونه استدلال نمود که میانگین‌ها و ارقام ارائه شده در سطح اطمینان ۹۹ درصد قابل استناد هستند. نتایج کلی آزمون تی تک نمونه‌ای در رابطه با سنجش وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز بیانگر شرایط بیشتر از حد متوسط این شاخص در ابعاد طبیعی - محیطی، مصنوع - کالبدی و انسانی و همچنین شرایط کمتر از حد متوسط بعد نهادی از دیدگاه جامعه آماری (شهروندان و کارشناسان) منطقه شش شهر شیراز می‌باشد. از این رو ارزیابی اهمیت شاخص‌ها و پارامترهای آزمون از جمله حد پایین و بالا و میانگین تأیید می‌نماید که شاخص‌های ارائه شده در هویت کالبدی منطقه شش شهر شیراز تأثیرگذار بوده‌اند؛ و این تأثیرگذاری از دیدگاه شهروندان و کارشناسان (جامعه آماری) در رابطه با سه شاخص در حد متوسط به بالا و در رابطه با یک شاخص در حد پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده است.

جدول ۸- سنجش وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری با آزمون تی تک نمونه‌ای

مبنای آزمون = ۳						شاخص
فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد		میانگین	سطح معنی داری	درجه آزادی	t	
حد بالا	حد پایین					
۰/۷۳	۰/۶۳	۳/۶۸	۰/۰۰۰	۴۴۱	۲۴/۶۱	طبیعی - محیطی
۰/۳۴	۰/۲۲	۳/۲۸	۰/۰۰۰	۴۴۱	۹/۰۱	مصنوع - کالبدی
۰/۱۶	۰/۰۳	۳/۱۰	۰/۰۰۴	۴۴۱	۲/۸۹	انسانی
۰/۳۴	۰/۱۹	۲/۷۳	۰/۰۰۰	۴۴۱	۶/۹۶	نهادی

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

سنجش وضعیت شاخص‌های توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری (کارشناسان و شهروندان)

در پژوهش حاضر جهت بررسی وضعیت شاخص‌های توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. ارقام جدول زیر بیانگر این است که میانگین گویه‌های شاخص زیست محیطی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی شاخص توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری بالاتر از حد متوسط (۳) و میانگین گویه‌های شاخص اقتصادی، پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. در این رابطه مقدار خطای آلفا (Sig) یا سطح معناداری آزمون تی تقریباً برای تمام شاخص‌ها برابر با ۰/۰۰۰ بوده است. بنابراین از آن جا که میزان خطای قابل قبول برای آزمون تی تک نمونه‌ای کمتر از (۰/۰۵) می‌باشد؛ می‌توان این گونه استدلال نمود که میانگین‌های ارائه شده در سطح اطمینان ۹۹ درصد قابل استناد می‌باشند. نتایج کلی آزمون تی تک نمونه‌ای در رابطه با سنجش وضعیت شاخص‌های توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری بیانگر شرایط بالاتر از حد متوسط شاخص‌های زیست‌محیطی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی و شرایط پایین‌تر از حد متوسط شاخص اقتصادی می‌باشد. به بیان دیگر ارزیابی اهمیت شاخص‌ها و پارامترهای آزمون از جمله حد پایین و بالا و میانگین تأیید می‌نماید که شاخص‌های ارائه شده در توسعه پایدار منطقه شش شهر شیراز تأثیرگذار بوده‌اند؛ و این تأثیرگذاری از دیدگاه جامعه آماری در سه مورد در حد متوسط به بالا و در یک مورد نیز در حد پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده است؛ چرا که میانگین‌های معرف شاخص مذکور، کمتر از حد متوسط (۳) بوده است.

جدول ۹- سنجش وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری با آزمون تی تک نمونه‌ای

مبنای آزمون = ۳						شاخص
فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد		میانگین	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	t	
حد بالا	حد پایین					
۰/۶۶	۰/۵۵	۳/۶۱	۰/۰۰۰	۴۴۱	۲۲/۱۳	زیست محیطی
۰/۲۳	۰/۰۹	۲/۸۴	۰/۰۰۰	۴۴۱	۴/۴۳	اقتصادی
۰/۱۷	۰/۰۳	۳/۱۰	۰/۰۰۵	۴۴۱	۲/۸۳	اجتماعی – فرهنگی
۰/۱۷	۰/۰۵	۳/۱۱	۰/۰۰۱	۴۴۱	۳/۳۶	کالبدی

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

بررسی رابطه هویت کالبدی و توسعه پایدار شهری در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری

در راستای بررسی رابطه هویت کالبدی و توسعه پایدار شهری در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری، از تحلیل همبستگی پیرسون استفاده شده است. در این رابطه تحلیل همبستگی پیرسون بیانگر وجود رابطه مستقیم و معنی‌دار در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ (Sig ۰/۰۰۰) بین شاخص‌های طبیعی- محیطی و کالبدی با ضریب همبستگی ۰/۹۱۳ می‌باشد. این ارقام به معنای آن است که با افزایش مطلوبیت وضعیت طبیعی- محیطی، وضعیت شاخص کالبدی نیز ارتقاء می‌یابد. در واقع این دو متغیر دارای رابطه قوی هستند و تغییر در یک متغیر، متغیر دیگر را نیز متأثر می‌سازد. همچنین بین شاخص‌های مصنوع- کالبدی و اقتصادی نیز رابطه مستقیم و معنی‌دار با ضریب همبستگی ۰/۹۷۵ وجود دارد. در رتبه بعد، بیشترین همبستگی مربوط به شاخص‌های انسانی و کالبدی با ضریب ۰/۹۷۰ بوده است. در حقیقت از دیدگاه جامعه آماری، با بهبود هر چه بیشتر متغیرهای شاخص انسانی، متغیرهای شاخص کالبدی نیز افزایش می‌یابند. بنابراین مسئولان مدیریت شهری می‌توانند با ارائه خدمات بهتر در این بخش، زمینه‌های مساعدی جهت ارتقای وضعیت متغیرهای کالبدی منطقه شش شیراز را فراهم نمایند. همچنین از دیدگاه پاشخگویان بین شاخص نهادی و اقتصادی با ضریب ۰/۹۷۱ رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. این امر بدان معنی است که با بهبود وضعیت شاخص نهادی در منطقه شش شهر شیراز، وضعیت اقتصادی این منطقه شهری نیز ارتقاء خواهد یافت.

جدول ۱۰- رابطه هویت کالبدی و توسعه پایدار شهری در منطقه شش شهر شیراز از دیدگاه جامعه آماری (همبستگی پیرسون)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	همبستگی پیرسون	سطح معناداری
طبیعی - محیطی	زیست محیطی	۰/۹۱۰	۰/۰۰۰
	اقتصادی	۰/۸۸۴	۰/۰۰۰
	اجتماعی - فرهنگی	۰/۸۶۹	۰/۰۰۰
	کالبدی	۰/۹۱۳	۰/۰۰۰
مصنوع - کالبدی	زیست محیطی	۰/۸۹۴	۰/۰۰۰
	اقتصادی	۰/۹۷۵	۰/۰۰۰
	اجتماعی - فرهنگی	۰/۹۳۱	۰/۰۰۰
	کالبدی	۰/۹۱۲	۰/۰۰۰
انسانی	زیست محیطی	۰/۸۷۱	۰/۰۰۰
	اقتصادی	۰/۹۶۸	۰/۰۰۰
	اجتماعی - فرهنگی	۰/۹۳۴	۰/۰۰۰
	کالبدی	۰/۹۷۰	۰/۰۰۰
نهادی	زیست محیطی	۰/۸۴۱	۰/۰۰۰
	اقتصادی	۰/۹۷۱	۰/۰۰۰
	اجتماعی - فرهنگی	۰/۹۵۴	۰/۰۰۰
	کالبدی	۰/۹۵۵	۰/۰۰۰

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

مدل رگرسیونی رابطه و تأثیر شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری در منطقه شش شهر شیراز

در این پژوهش تحلیل واریانس مدل رگرسیونی نشان دهنده این است که میزان خطای آلفا (Sig)، برابر با ۰/۰۰۰ و کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) می‌باشد؛ این امر بیانگر این می‌باشد که ضرایب رگرسیونی و تعیینی حاصل از تحلیل رگرسیون که در جدول تبیین تغییرات متغیر وابسته ارائه گردیده، تصادفی نبوده و معنادار می‌باشند. از این رو بین توسعه هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز و توسعه پایدار شهری در محدوده مورد مطالعه در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد رابطه معنادار وجود دارد. به بیان دیگر ارتقای همه جانبه

وضعیت شاخص‌های هویت کالبدی در محدوده مورد مطالعه می‌تواند در توسعه پایدار آن و به طور کلی توسعه پایدار شهر شیراز مؤثر واقع شود.

جدول ۱۱- آزمون معناداری مدل رگرسیونی رابطه و تأثیر شاخص‌های هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری در منطقه شش شیراز

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	۱۸۸/۶۲	۴	۴۷/۱۵	۳۴۸۷/۰۷	۰/۰۰۰
Residual	۵/۹۱	۴۳۷	۰/۰۱۴		
Total	۱۹۴/۵۳	۴۴۱	***		

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

ارقام جدول زیر بیانگر این است که توان پیش‌بینی توسعه پایدار شهری منطقه شش شهر شیراز از طریق متغیر مستقل (شاخص‌های هویت کالبدی)، برابر با ۰/۹۸۵ است. از این رو در پژوهش حاضر متغیر مستقل، قویاً توان پیش‌بینی متغیر وابسته را دارا می‌باشد. به بیان دیگر اگر میزان شاخص‌های هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز یک انحراف معیار تغییر یابد، توسعه پایدار شهری این منطقه به میزان ۰/۹۸۵ انحراف معیار تغییر خواهد یافت. از این در پژوهش حاضر متغیر مستقل، مجموعاً توان تبیین بیش از ۹۵ درصد از تغییرات (واریانس) متغیر وابسته را دارد. مقدار ضریب تعیین ۹۷ درصد (که بیانگر وضعیت نمونه آماری است)، نشان دهنده این است که واریانس متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در منطقه شش شهر شیراز به میزان (۹۷) درصد همپوشانی دارند. به بیان دیگر واریانس متغیرهای هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز، ۹۷ درصد از واریانس توسعه پایدار شهری این محدوده را تبیین می‌کند. از سوی دیگر برآوردی از وضعیت جامعه آماری با میزان ضریب تعیین تعدیل شده ۹۶/۹ درصد، بیانگر این است که در صورتی که به جای نمونه، جامعه آماری مورد مطالعه قرار گیرد؛ به احتمال زیاد ضریب تعیین برابر با ۹۶/۹ درصد خواهد بود. از این رو احتمالاً با بررسی جامعه آماری، منبع ۹۶/۹ درصد از واریانس توسعه پایدار در منطقه شش شهر شیراز، واریانس هویت کالبدی خواهد بود.

جدول ۱۲- تبیین تغییرات متغیر وابسته (توسعه پایدار شهری) از طریق شاخص‌های هویت کالبدی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۹۸۵	۰/۹۷۰	۰/۹۶۹	۰/۱۱۶۲۹

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

ارزیابی وضعیت نمونه آماری بیانگر این است که از میان متغیرهای مستقل مطالعه شده، اثر متغیر نهادی با مقدار بتای استاندارد (۰/۳۷۱) و مصنوع- کالبدی (۰/۳۴۴) بر توسعه پایدار شهری محدوده مورد مطالعه، بیشتر از سایر متغیرها است. با توجه به مقدار Sig کمتر از ۰/۰۵ برای دو متغیر مذکور (۰/۰۰۰)، می‌توان این‌گونه استدلال نمود که علاوه بر وضعیت نهادی، وضعیت مصنوع- کالبدی نیز بر توسعه پایدار محدوده مورد مطالعه اثر معنادار داشته و ضرایب گزارش شده، دارای تفاوت معنادار با صفر هستند. از این رو در شرایطی که نرخ دیگر متغیرهای مستقل پژوهش ثابت فرض گردد، انتظار می‌رود یک واحد انحراف معیار افزایش در متغیر نهادی، با ۰/۳۷۱ انحراف معیار افزایش در توسعه پایدار شهری منطقه شش شهر شیراز همراه باشد. علاوه بر این اثر عوامل طبیعی- محیطی (۰/۲۱۵) و انسانی (۰/۲۸۳) بر توسعه پایدار شهری محدوده مورد مطالعه، تأیید گردیده است.

جدول ۱۳- آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیر مستقل (شاخص‌های هویت کالبدی)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۰/۱۴۵	۰/۰۴۴	***	۳/۳۱۹	۰/۰۰۱
طبیعی- محیطی	۰/۲۱۵	۰/۰۲۶	۰/۱۸۸	۸/۲۲۵	۰/۰۰۰
مصنوع- کالبدی	۰/۳۴۴	۰/۰۵۶	۰/۳۳۹	۶/۱۲۶	۰/۰۰۰
انسانی	۰/۲۸۳	۰/۰۵۳	۰/۰۲۹	۰/۵۲۵	۰/۰۰۶
نهادی	۰/۳۷۱	۰/۰۲۵	۰/۴۵۳	۱۴/۸۴۴	۰/۰۰۰

(مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۳)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شهرها علاوه بر سطح فیزیکی که در آن خاطرات جمعی شکل می‌گیرد، مکان‌هایی هستند که رویدادها و تجربیات گذشته در آن رخ داده‌اند. هویت مکانی که توسط افراد به یک مکان نسبت داده می‌شود، به گونه‌ای ساخته می‌شود که یک مکان را از مکان‌های دیگر متمایز سازد. تفاوت‌های بین مکان‌ها توسط ساکنانی که در داخل یا خارج از آن مکان‌ها زندگی می‌کنند درک می‌شوند. به طور کلی، ساختارهای اجتماعی ذهنی متأثر از تنظیمات فیزیکی عینی هستند. در شرایط کنونی بسیاری از مشکلات و بحران‌های شهری از عدم توجه به مقوله‌های هویتی و به ویژه هویت کالبدی منشأ گرفته است. در واقع در شرایطی که شهروندان یک شهر یا محدوده شهری به سبب ضعف شاخص‌های هویت مکانی در محل زندگی خود، به آن مکان احساس تعلق خاصی نداشته باشند سرنوشت و آینده آنجا نیز برای ایشان چندان حائز اهمیت نخواهد بود. بنابراین آسیب به زیرساخت‌ها، افزایش جرایم، افزایش آلودگی‌های

محیطی، احساس بیگانگی شهروندان و سایر مسائل شهری بیشتر نمایان می‌گردد. بنابراین پرداختن به مقوله هویت کالبدی و اثرات آن بر توسعه پایدار شهری برای مدیران بخش‌های مختلف مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، بسیار حائز اهمیت است. در واقع با توجه نیازمندی‌های شهروندان و واقعیت‌های امروزی محیط شهرها، مدیران شهری می‌بایست نسبت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه هویت کالبدی شهرها و مناطق مختلف شهری جهت تحقق توسعه پایدار شهری اقدام نمایند.

در این پژوهش بررسی جدیدترین نظریه‌های مرتبط با هویت شهری و مکانی، پایداری و توسعه پایدار شهری و همچنین استفاده از نظرات خبرگان ما را به ابعاد چهارگانه هویت کالبدی در منطقه شش شهر شیراز رهنمون ساخت. هر یک از این ابعاد که شامل ابعاد طبیعی- محیطی، مصنوع- کالبدی، انسانی و نهادی می‌باشند، نماگرهایی را شامل می‌شوند که وضعیت آن‌ها در منطقه شش شهر شیراز در بخش‌های قبل مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون‌ها نشان دهنده این است که میانگین اغلب گویه‌های شاخص‌های هویت کالبدی (به جز شاخص نهادی) در منطقه شش شهر شیراز بالاتر از حد متوسط قرار دارد. همچنین با آزمون‌های مختلف، تأثیر هویت کالبدی بر توسعه پایدار شهری و بالعکس مورد تأیید قرار گرفت. جهت بهبود وضعیت هویت کالبدی و توسعه پایدار شهری در محدوده مورد مطالعه پیشنهادهایی ارائه می‌گردد.

- تأکید بر حفظ عناصر محیط زیست شهری در راستای تقویت هویت کالبدی.
- استفاده از ظرفیت‌های رودخانه خشک در راستای تقویت هویت کالبدی.
- اعطای وام‌های کم بهره جهت تشویق افراد به ساخت و ساز طبق برنامه‌های هویت بخش.
- ایجاد شرایط مناسب اقتصادی برای فعالیت شرکت‌های متوسط و کوچک در این زمینه.
- ارتقای بهره‌مندی بانوان از فضاهای هویت بخش محدوده.
- ارتقای آگاهی شهروندان در رابطه با محدوده و ویژگی‌های محله‌ای که در آن ساکن هستند.
- ارتقای زمینه‌های به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در فضاهای هویت بخش.
- بهبود وضعیت نورپردازی مسیرهای مورد استفاده جهت تفرج شهروندان در شب.
- تدوین قوانین تسهیل‌کننده اجرای طرح‌های تقویت هویت کالبدی و اصلاح قوانین ناکارآمد.
- استفاده از نخبگان در کنار مدیران با تجربه در راستای تقویت و ایجاد فضاهای هویت بخش.

منابع و مآخذ:

- ۱- آتشین‌بار، محمد (۱۳۸۸) تداوم هویت در منظر شهری، نشریه باغ نظر، سال ۶، شماره ۱۲، ۴۵-۵۶.
- ۲- اذانی، مهری. مهدی زاده، زهره و حاج نبیان، صباح الخیر (۱۳۹۷) بررسی نقش فضاهای شهری در ایجاد هویت شهرهای جدید، نشریه سپهر، دوره ۲۲، شماره ۸۵، صص ۵۱-۵۶.
- ۳- اکبری شاه‌رک، سونیا (۱۳۹۸) شاخص‌های ارزیابی هویت کالبدی شهر، سومین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری، تهران.
- ۴- آهوئی، صادق. احمدی دیسفانی، یدالله و کلانتری خلیل آباد، حسین (۱۴۰۰) بازشناسی هویت خانه‌های سنتی ایرانی با تکیه بر عناصر کالبدی، اجتماعی و فرهنگی هویت ساز، نشریه مطالعات هنر اسلامی، شماره ۴۱، دوره ۱۸، صص ۷۴-۹۱.
- ۵- ایلاقی حسینی، محسن. جهان بین، نیما و قاسمی، ایرج (۱۴۰۱) بازتعریف مفهوم محله ایرانی در بافت‌های تازه توسعه یافته شهری مبتنی بر نظریه داده بنیاد، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۲، شماره ۶۴، صص ۹۵-۱۱۹.
- ۶- بیرامی، کریم و موسوی، میرسعید (۱۴۰۱) ارزیابی عوامل اثرگذار بر هویت کالبدی نماها در منطقه تاریخی شهر تبریز، مجله علمی گفتمان طراحی شهری، دوره ۳، شماره ۳، صص ۱۹-۳۶.
- ۷- بلالی اسکویی، آرینا. قره بگلو، مینو و حیدری ترکمانی، مینا (۱۳۹۹) بررسی عناصر شکل دهنده هویت کالبدی بر اساس نقشه‌های شناختی شهروندان، مطالعه موردی: محله دوچی تبریز، نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۳۳، صص ۲۷-۴۰.
- ۸- بذرگر، محمدرضا (۱۳۹۶) بررسی نقش المان‌های شهری در تقویت هویت کالبدی؛ مطالعه موردی: شهر شیراز، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۸، شماره ۳۰، صص ۸۳-۱۰۰.
- ۹- پرویزی، الهام. بمانیان، محمدرضا و مهدوی نژاد، محمدجواد (۱۳۹۴) شناسایی معیارهای ذهنیت اصیل در معماری جدید بافت‌های با ارزش تاریخی در جهت ارتقای هویت کالبدی بافت تاریخی (نمونه موردی بافت تاریخی عودلاجان محله امامزاده یحیی) دوفصلنامه مرمت و معماری ایران، سال ۶، شماره ۱۱، صص ۶۵-۷۵.
- ۱۰- پزشکی، مهدی و شریعت پناهی، مجید ولی (۱۳۹۸) بررسی و تحلیل رابطه مدیریت شهری و توسعه پایدار در بافت‌های تاریخی: مطالعه موردی بافت تاریخی شیراز با تأکید بر ارائه مدلی کاربردی و همساز با فرهنگ و شرایط محیطی، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه ای)، سال نهم، شماره ۲، صص ۴۷۵-۵۰۱.

- ۱۱- پوررمضان، ابراهیم. نبی بیدهندی، غلامرضا. گیوه چی، سعید و نامی، محمدحسن (۱۳۹۶) بررسی نقش مؤلفه‌های مدیریت شهری در گسترش کالبدی شهر مطالعه موردی منطقه ۵ شهر تهران، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ۸، شماره ۴، صص ۴۳۴-۴۲۷.
- ۱۲- تقی پور اختری، ارش و علی پور تبریزی، آذین (۱۴۰۲) ارزیابی قوانین برنامه‌ریزی توسعه کالبدی- فضایی شهر تهران با مدل (PLAF)، نشریه علمی باغ نظر، دوره ۲۰، شماره ۱۱۸، ۵۰-۳۷.
- ۱۳- تیموری، اصغر و اصغری زمانی، اکبر (۱۳۹۴) ارزیابی ابعاد کالبدی- فضایی کیفیت محیط شهری در بافت میانی شهرهای میانه اندام (مطالعه موردی: شهر زنجان)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۵، شماره ۲۰، صص ۱۷۶-۱۶۳.
- ۱۴- جلالیان، سارا. حبیب، فرح و ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۴۰۱) تبیین نقش عناصر کالبدی محیط در امنیت مجتمع‌های مسکونی (مطالعه موردی: مجتمع‌های مسکونی شهر همدان)، نشریه هویت شهر، سال ۱۶، شماره ۵۰، صص ۴۶-۳۵.
- ۱۵- جوادی، مهسا. بوداغ، مهرناز و مکانی، ویدا (۱۳۹۴) درآمدی بر مفهوم هویت محیط انسان ساخت بوسیله مؤلفه‌های مکان، فضا و کالبد، نشریه مدیریت شهری، شماره ۴۱، صص ۱۶۰-۱۳۹.
- ۱۶- حقانی، طوفان. رضایی، محمود و مرزی، روزین (۱۴۰۲) تبیین رابطه پیچیدگی بصری منظر شهری و هویت کالبدی آن (مورد پژوهی: هسته تاریخی شهر کرمانشاه)، نشریه توسعه پایدار محیط جغرافیایی، سال ۵، شماره ۹، صص ۷۱-۵۴.
- ۱۷- حیدری، علی‌اکبر. مطلبی، قاسم و نگین‌تاجی، فروغ (۱۳۹۳) تحلیل بعد کالبدی حس تعلق به مکان در خانه‌های سنتی و مجتمع‌های مسکونی امروزی، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، دوره ۱۹، شماره ۳، صص ۸۶-۵۷.
- ۱۸- خلیلی، احمد و دهقانی، مصطفی (۱۳۹۹) سنجش و تحلیل فضایی هویت شهری در مقیاس نواحی شهر جدید هشتگرد، فصلنامه پژوهش‌های معماری اسلامی، سال ۸، شماره ۲۸، صص ۸۷-۶۹.
- ۱۹- دانش‌پایه، نسار. حبیب، فرح و طغیانی، شیرین (۱۳۹۵) تدوین شاخص‌های کالبدی مؤثر در خلق حس مکان در توسعه جدید شهری، نشریه مدیریت شهری، شماره ۴۷، صص ۱۳۰-۱۱۹.

- ۲۰- دانش‌پایه، نثار و حبیب، فرح (۱۳۹۶) معیارهای اصلی شکل‌گیری حس مکان در پهنه‌های توسعه جدید شهری مطالعه موردی: منطقه ۲۲ و ۴ شهرداری تهران، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۲۷، صص ۳۰-۱۷.
- ۲۱- دانشپور، عبدالهادی و شیر، الهام (۱۳۹۴) عناصر کالبدی- کارکردی شکل دهنده به هویت بافت‌های تاریخی شهر ایرانی اسلامی، فصلنامه علمی-پژوهشی نقش جهان، شماره ۵، صص ۲۵-۱۷.
- ۲۲- ذکاوت، کامران و سادات دهقان، یاسمن (۱۳۹۵) مدل مدیریت خلق مکان و مؤلفه‌های سازنده کیفیت در عرصه عمومی، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۱۷، صص ۲۲۴-۲۱۵.
- ۲۳- رجبی امیرآباد، ربابه و رحمانی، بیژن (۱۳۹۹) نقش فضاهای شهری در ارتقای کیفیت زندگی (مطالعه موردی شهر ایلام)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۰، شماره ۵۸، صص ۳۳۷-۳۱۹.
- ۲۴- رحمانی، جواد و پورجعفر، محمدرضا (۱۳۹۵) تحلیل و بررسی شاخص‌های مؤثر در هویت محله (نمونه موردی: محله مسگرهای شهر زنجان، نشریه معماری شهری پایدار، سال ۴، شماره ۱، صص ۳۰-۱۹.
- ۲۵- رحیمی‌پور سخانی‌نژاد، محمدعلی. محمودی چناری، حبیب. امامی، سیده فاطمه و نصیری جان آقا، فرزانه (۱۴۰۰) بررسی نقش طرح‌های هادی در توسعه روستایی از منظر کالبدی با تأکید بر هویت بخشی به فضا (مطالعه موردی: شهرستان رشت، استان گیلان)، فصلنامه پژوهش و فناوری محیط زیست، سال ۶، شماره ۹، صص ۱۲-۱.
- ۲۶- رحیمی، روح اله. انصاری، مجتبی. بمانیان، محمدرضا و مهدوی نژاد، محمدجواد (۱۳۹۹) ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر حس دل‌بستگی به مکان در فضاهای جمعی مجتمع‌های مسکونی منتخب تهران، نشریه علمی باغ نظر، دوره ۱۷، شماره ۸۳، صص ۳۰-۱۵.
- ۲۷- رفیعیان، مجتبی و معروفی، سکینه (۱۳۹۰) نقش و کاربرد رویکرد برنامه‌ریزی ارتباطی در نظریه‌های نوین شهرسازی، نشریه آرمان‌شهر، شماره ۷، صص ۱۲۰-۱۱۳.
- ۲۸- رهنما، محمدرحیم و رضوی، محمد محسن (۱۳۹۱) بررسی تأثیر حس تعلق مکانی بر سرمایه اجتماعی و مشارکت در محلات شهر مشهد، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، دوره ۱۷، شماره ۲، صص ۳۶-۲۹.
- ۲۹- سبجانی، نوبخت. بیرانوندزاده، مریم. شاهینی فر، مصطفی و معیری، دنیا (۱۳۹۸) اولویت‌بندی فضاهای شهری اثرگذار در هویت شهری با استفاده از مدل‌های چند معیاره

- (مطالعه موردی: شهر بروجرد)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای) سال ۹، شماره ۳، ۴۹۵-۵۰۷.
- ۳۰- سجادی، ژیلا. اردلانی، روناک و ماندگار، رضوان (۱۳۹۹) بازتعریف شاخص‌های مکانی ارتقاء دهنده پایداری اجتماعی با رویکرد راهبرد بازآفرینی شهری در بافت تاریخی شهر سنندج، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، سال ۴، شماره ۹، صص ۱۴۷-۱۷۹.
- ۳۱- سجادزاده، حسن (۱۳۹۲) نقش دلبستگی به مکان در هویت بخشی به میدان‌های شهری (نمونه موردی: میدان ارامگاه شهر همدان)، نشریه باغ نظر، سال ۱۰، شماره ۲۵، صص ۷۹-۸۸.
- ۳۲- سرگزی، آزاده و پژوهان‌فر، مهدیه (۱۳۹۸) نقش عوامل کالبدی مجتمع‌های مسکونی بر افزایش احساس تعلق به مکان (نمونه موردی: مجتمع‌های مسکونی شاه بلوط و پردیسان گرگان)، نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال ۴، شماره ۳، پیاپی، ۱۵، صص ۱۴۶-۱۳۵.
- ۳۳- سیاوش پور، بهرام. آبرون، علی اصغر و اسعدی جعفرآباد، سارا (۱۳۹۸) شناسایی مؤلفه‌های هویت ساز بومی بافت‌های تاریخی فرسوده شهری، نشریه معماری شناسی، سال دوم، شماره ۱۲، صص ۱-۶.
- ۳۴- شیبانی، مهدی و پورسلیمان امیری، زهرا (۱۳۹۶) نقش محیط طبیعی در ایجاد حس مکان در مسکن شهری، نشریه منظر، شماره ۳۹، صص ۴۶-۵۹.
- ۳۵- صالحی زلانی، سعید. هاشمی، علی و میرزاد، عباس (۱۳۹۷) بررسی هویت شهری ایلام و مؤلفه‌های هویت بخش آن، فصلنامه علمی فرهنگ ایلام، دوره ۲۰، شماره ۶۳، صص ۱۱۸-۱۴۱.
- ۳۶- صفرعلی‌زاده، اسماعیل. اکبری، مجید. بوستان احمدی، وحید و موسوی، سید چمران (۱۴۰۱) بررسی شاخص‌های سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری (مورد مطالعه: کلان شهر اهواز)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۲، شماره ۶۶، صص ۱۰۵-۱۲۳.
- ۳۷- صفایی‌پور، مسعود و روزبه، حبیبه (۱۳۹۱) هویت و توسعه پایدار محله‌ای در شهر شیراز مورد: محله فخرآباد، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۳۱، صص ۱۰۷-۱۲۰.
- ۳۸- صمدی، علی. موسوی، سید یعقوب و ازکیا، مصطفی (۱۳۹۸) تحلیل جامعه‌شناختی- کالبدی فضاهای عمومی شهری مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۲، شماره ۴، ۱۱۴-۱۰۱.

- ۳۹- صیامی، قدیر. باقرزاده، فهیمه و سپاهی، اعظم (۱۳۹۴) محلات پایدار شهری؛ الگوی جدید در بازساخت مفهوم محله در ایران (مطالعه موردی: محله اردام در منطقه ۱۰ شهرداری مشهد)، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال ۲، شماره ۲، صص ۵۳-۳۹.
- ۴۰- صیامی، قدیر. کابلی فرشچی، سید امیر و رفعتی گنابادی، علی (۱۳۹۶) نقش آفرینی عناصر کالبدی هویت بخش در تجدید حیات بافت‌های تاریخی- فرسوده شهری (مطالعه موردی: محور تاریخی ارگ در شهر مشهد)، فصلنامه خراسان بزرگ، سال ۷، شماره ۲۳، صص ۶۲-۴۵.
- ۴۱- طاهری، شیما و شبانی، امیرحسین (۱۳۹۴) تبیین مدل مفهومی تجدید حیات فضاهای شهری در بازآفرینی شهری، اولین کنفرانس ملی معماری اسلامی، میراث شهری و توسعه پایدار، تهران.
- ۴۲- طباطبایی لطفی، زکیه السادات (۱۴۰۲) در جست و جوی فضای خویش کنکاشی درباره هویت‌مندی در معماری معاصر، فصلنامه رهپویه معماری و شهرسازی، دوره ۲، شماره ۶، صص ۴۰-۲۷.
- ۴۳- عبدالله زاده فرد، علیرضا. شکور، علی و محمدی، زهرا (۱۳۹۸) تأثیر هویت شهری در گذرهای تاریخی با رویکرد پیاده محوری نمونه موردی: گذر کوچه اتابکان، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۵۳، صص ۱۷۵-۱۵۵.
- ۴۴- عزلتی، المیرا و نصر، طاهره (۱۳۹۴) احیای مؤلفه‌های هویت شهری در باززنده سازی بافت‌های تاریخی (نمونه مطالعاتی: گذر تاریخی خانقاه احمدی شهر شیراز)، کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی، استانبول.
- ۴۵- عزیزی، محمد مهدی (۱۳۹۰). توسعه شهری پایدار، برداشت و تحلیلی از دیدگاه‌های جهانی. مجله صفا، شماره ۳۳.
- ۴۶- عطایی، رقیه و پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۴) تأثیر مؤلفه‌های هویت کالبدی و فعالیتی بافت‌های تاریخی در ایجاد تعاملات اجتماعی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴۱، صص ۲۴۵-۲۲۹.
- ۴۷- علی‌اکبری، اسماعیل. طالشی، مصطفی و عمادالدین، عذرا (۱۳۹۶) الگوی توسعه کالبدی یکپارچه شهر و پیرامون با استفاده از ظرفیت‌های گردشگری مناطق پیراشهری، نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال ۲، شماره ۱، پیاپی ۵، صص ۷۰-۵۵.
- ۴۸- عسکری زاد، رضا و اسدی ملک جهان، فرزانه (۱۳۹۷) برنامه‌ریزی و ساماندهی توسعه کالبدی معماری در فضاهای شهری (نمونه موردی: فلکه دفاع مقدس رشت)، نشریه معماری شناسی، سال ۱، شماره ۱، صص ۱۶-۱.

- ۴۹- غفاری، آزاده و صابری، حمید (۱۳۹۶) باهبردهای بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله شیخ سلیمان شهر داران)، سومین همایش ملی و سومین همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در آغاز هزاره سوم، تهران.
- ۵۰- غفوری، فواد و قلندریان، ایمان (۱۴۰۲) بازآفرینی خیابان چهارباغ هرات با هدف ارتقاء هویت مکان، نشریه علمی باغ نظر، شماره ۲۰، صص ۴۵-۵۶.
- ۵۱- غلامی، محمد و حیاتی، عقیل (۱۳۹۲) بررسی تأثیر هویت کالبدی بر انسجام اجتماعی مطالعه موردی: محله اوین شهر تهران، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۳۰، صص ۱۵۰-۱۳۱.
- ۵۲- فیروزبخت، علی. ابراهیمی، رضا. ربیعی‌فر، ولی‌الله و حیدری، تقی (۱۳۹۱) ارزیابی ساختار اجتماعی- فرهنگی شهر با رویکرد توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر کرج)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال سوم، شماره نهم، صص ۷۶-۵۵.
- ۵۳- قرخلو، مهدی و حسینی، هادی (۱۳۸۵) شاخص‌های توسعه پایدار شهری، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال ۸، صص ۱۷۷-۱۵۷.
- ۵۴- قنبرپور، مرجام و قنبرپور، علی (۱۳۹۷) نقش هویت‌مندی مکان در توسعه پایدار شهری، نشریه مدیریت شهری، شماره ۴۷، صص ۱۱۹-۱۳۰.
- ۵۵- کاشی، حسین و بنیادی، ناصر (۱۳۹۲) تبدیل مدل هویت مکان- حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن نمونه موردی: پیاده‌راه شهرری، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره ۳، صص ۵۲-۴۳.
- ۵۶- کرمی، پرستو (۱۴۰۰) تأثیر نظام فضایی- اجتماعی بر هویت و توسعه شهری، نشریه مطالعات مجتمع در مدیریت شهری، سال اول، شماره پنجم، صص ۸۴-۷۸.
- ۵۷- کریمی آذر، مریم و شاه‌زیدی، مهری (۱۴۰۱) تأثیر عوامل کالبدی و غیرکالبدی بر هویت محله‌ای (نمونه مورد مطالعه: محله ستا، منطقه ۱۵ شهر اصفهان)، فصلنامه پژوهش‌های مکانی فضایی، سال هفتم، شماره اول، پیاپی ۲۵، صص ۱۲۹-۱۰۹.
- ۵۸- کریمی مشاور، مهرداد و نیکوخوی، مونا (۱۳۹۴) نقش عناصر کالبدی و اجتماعی بر دل‌بستگی مکانی به روش PREQ، نورد مطالعاتی، محله جولان، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۲۳، صص ۸۴-۷۵.
- ۵۹- کمیلی، محمد (۱۳۹۸) شناخت هویت شهری بندرعباس، نشریه صفه، سال ۸، شماره ۳۰، صص ۱۶۸-۱۶۸.

- ۶۰- لطیفی، غلامرضا. فیضی چشمه گلی، قاسم و باجلال، راحله (۱۳۹۴) تبیین و ارزیابی شاخص‌های مؤثر در هویت شهری (نمونه موردی: محله نوغان در شهر مشهد)، فصلنامه خراسان بزرگ، سال ۶، شماره ۲۰، صص ۴۲-۲۵.
- ۶۱- لک، آزاده و عزیزخانی، افتخار (۱۳۹۵) ادراک ساکنان از هم پیوندی بافت قدیم و رشد جدید سکونتگاه انسانی (نمونه موردی: روستای تاریخی قه‌ی)، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۶۰، صص ۱۸-۵.
- ۶۲- لنگ، جان (۱۳۹۴) آفرینش نظریه معماری، نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علی‌رضا عینی‌فر، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۶۳- محمدی، مریم و رفیعی بالان، مرتضی (۱۴۰۰) شناسایی عوامل مؤثر بر حس تعلق مکانی ساکنین شهرهای جدید با تأکید بر مدل‌های مکان و ارزیابی آن در شهر جدید اندیشه، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه توسعه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۸، صص ۱۸۷-۲۲۹.
- ۶۴- محمدصالحی، زینب. شیخی، حجت و رحیمیون، علی اصغر (۱۳۹۳) بهسازی کالبدی- محیطی بافت مرکزی شهر با رویکرد توسعه شهری پایدار مطالعه موردی: بافت مرکزی شهر خرم‌آباد، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۷، صص ۷۳-۸۷.
- ۶۵- مثنوی، محمدرضا (۱۳۸۱) توسعه پایدار و پارادایم‌های جدید توسعه شهری: شهر فشرده و شهر گسترده، مجله محیط‌شناسی، شماره ۳۱، صص ۱۰۴-۸۹.
- ۶۶- مجیدی، سنور و حیدری، مریم (۱۳۹۴) نقش برنامه‌ریزی کالبدی شهری در تأمین نیازهای شهروندان (نمونه موردی: شهر تهران)، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، استانبول- ترکیه.
- ۶۷- مقصودی، امین. سراجیان نامی، میترا. نظری، زهرا. توکلی، مهدی. حاج عبدالباقی، فرزانه. متمسک، فاطمه و مجتبوی، کیمیا (۱۳۹۹) سیمای شهری انعکاسی از هویت شهر ارتباط مفهوم هویت و سیمای شهری در بافت سنتی شهر گرگان، مجله هنر و تمدن شرق، سال ۸، شماره ۲۷، صص ۷۶-۶۷.
- ۶۸- مرادی موسوی، محدثه سادات و فنائی، ساناز (۱۳۹۷) راهکارهای مؤثر بر ایجاد حس تعلق به مکان و شکل‌گیری هویت مکان (نمونه موردی: محله بهجت آباد شهر تهران)، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران.
- ۶۹- مصطفی، سبا و شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۲) بررسی تأثیر معیارهای کالبدی منظر شهری بر احساس امنیت (نمونه موردی: میادین محله نارمک)، چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.

- ۷۰- معین‌فر، محمد و بیگ بابایی، بشیر (۱۳۹۹) نقش مؤلفه‌های توسعه پایدار در مکان‌یابی شهرهای جدید در راستای مدیریت جمعیتی کلان‌شهر ارومیه، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۹۴۰-۹۱۷.
- ۷۱- میرمقتدایی، مهتا (۱۳۸۳) معیارهای شناخت و ارزیابی هویت کالبدی شهرها، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۹، صص ۱۷-۲۶.
- ۷۲- نادى، الهه و کیان ارثی، منصوره (۱۴۰۱) تبیین و اولویت‌بندی ابعاد تعلق به مکان در محوطه‌های دانشگاهی از منظر دانشجویان با بررسی چندمنظوره موردی، فصلنامه علمی معماری و شهرسازی، سال ۳۳، شماره ۱۰۰، صص ۸۳-۵۷.
- ۷۳- نجاری نابی، رعنا و مهدی نژاد، جمال الدین (۱۳۹۹) ارزیابی نقش عوامل کالبدی و عملکردی در اجتماع‌پذیری بازارهای سنتی ایران با استفاده از تکنیک نحو فضا، نمونه موردی: بازار تبریز، نشریه علمی باغ نظر، سال ۱۷، شماره ۸۵، صص ۸۲-۶۷.
- ۷۴- نصر، طاهره (۱۳۹۳) تبیین مؤلفه‌های هویت کالبدی شهر سنتی ایرانی، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۲۱، صص ۲۴۶-۲۳۱.
- ۷۵- وارثی، حمیدرضا و وزین، نرگس و عظیمی کوهنجان، مریم (۱۴۰۲) تأثیر عوامل هویت شهر بر توسعه گردشگری مطالعه موردی: شهر شیراز، مجله گردشگری شهری، دوره ۱۰، شماره ۳، ۳۱-۱۵.
- ۷۶- واعظی، مهدی و علیمردانی، مسعود (۱۳۹۷) مفهوم هویت و رویکردی فلسفی به هویت و ماهیت شهر، ماهنامه باغ نظر، سال ۱۵، شماره ۶۲، صص ۵۶-۴۷.
- ۷۷- ولی پور پاشاکلائی، کامران. رضوانی، علی اصغر و پیری، سعید (۱۴۰۰) تحلیلی راهبردی از وضعیت توسعه پایدار شهر پزند، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۱۳، شماره ۲، صص ۶۸۲-۶۶۳.
- ۷۸- هاشم نژاد سراجیه لو، مجتبی (۱۳۹۷) تأثیر طراحی المان‌های شهری بر مبنای نشان و فرهنگ شهری در جهت توسعه پیکره شهری، مجله نخبگان فلولم و مهندسی، سال ۳، شماره ۳، صص ۹۴-۸۴.
- ۷۹- یوسفی، علی و صادقی نژاد، مهسا (۱۳۹۶) مرور انتقادی نظریه سیمای شهر لینچ: نشانه‌شناسی نقشه‌های ادراکی شهروندان و بازشناسی هویت کالبدی شهر، نشریه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال ۷، شماره ۲۲، صص ۷۲-۴۷.
- 80- Aboud, Z., & Abbas, S. S. (2023, September). The role of personalizing place mechanisms in the identity characteristics of residential neighborhoods. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2806, No. 1). AIP Publishing.

- 81- Assi, E. (2022). Layers of Meaning and Evolution of Cultural Identity: The Case of Wind Towers in Dubai. *Conservation*, 2(1), 38-50.
- 82- Aşur, F., Akpınar Kulekci, E., & Perihan, M. (2022). The role of urban landscapes in the formation of urban identity and urban memory relations: the case of Van/Turkey. *Planning Perspectives*, 37(4), 841-857.
- 83- Bao, H., Deng, S., Xu, S., & Peng, Y. (2017). Conspicuous consumption behavior of land-lost farmers: A perspective of social identity. *Cities*, 66, 81-90.
- 84- Barnett, C., & Parnell, S. (2016). Ideas, implementation and indicators: epistemologies of the post-2015 urban agenda. *Environment and Urbanization*, 28(1), 87-98.
- 85- Belanche, D., Casaló, L. V., & Rubio, M. A. (2021). Local place identity: A comparison between residents of rural and urban communities. *Journal of Rural Studies*, 82, 242-252.
- 86- Chan, A., Suryadipura, D., & Kostini, N. (2021). City image: city branding and city identity strategies. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 10, 330-341.
- 87- Chen, J., Yue, C., Ren, L., & Yan, J. (2020). Determinants of urban identity in urbanizing China: findings from a survey experiment. *Chinese sociological review*, 52(3), 295-318.
- 88- Chen, Y., Zhang, Y., & Guozhen, Z. (2015). The inequality effect and social integration in urbanization. *Social Sciences in China*, 6, 78-95.
- 89- Fu, Y., & Ma, W. (2020). Sustainable urban community development: A case study from the perspective of self-governance and public participation. *Sustainability*, 12(2), 617.
- 90- Jannah, B., Arifin, Z., & Kusumawati, A. (2014). Pengaruh city branding dan city image terhadap keputusan berkunjung wisatawan ke Banyuwangi (Vol. 17). Brawijaya University.
- 91- Lerner, A., Sweeney, S., & Eakin, H. (2014). Growing buildings in corn fields: Urban expansion and the persistence of maize in the Toluca Metropolitan Area, Mexico. *Urban Studies*, 51(10), 2185-2201.
- 92- Leal Filho, Walter, Pociovalisteanu, Diana-Mihaela, Al-Amin, Abul Quasem. (2017) *Sustainable Economic Development Green Economy and Green Growth*, Springer International Publishing Switzerland.

- 93- Liu, L., Huang, Y., & Zhang, W. (2018). Residential segregation and perceptions of social integration in Shanghai, China. *Urban Studies*, 55(7), 1484-1503.
- 94- Maoh, Hannah and Kanaroglou, pavlos, (2017) A Tool for Evaluating Urban Sustainability via Integrated Transportation and Land Use Simulation Models, *Environnement Urban/ Urban Environnement*, N.3, pp a.28-a.49.
- 95- Michalina, D., Mederly, P., Diefenbacher, H., & Held, B. (2021). Sustainable urban development: A review of urban sustainability indicator frameworks. *Sustainability*, 13(16), 9348.
- 96- Peng, J., Strijker, D., & Wu, Q. (2020). Place identity: How far have we come in exploring its meanings?. *Frontiers in psychology*, 11, 503569.
- 97- Rezafar, A. (2022). Urban Environmental Aesthetic and Identity: The Case of Masouleh, Iran. *Art-Sanat Dergisi*, (17), 397-418.
- 98- Riza, M., Doratli, N., & Fasli, M. (2012). City branding and identity. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 293-300.
- 99- saleh Almansuri, D., & Alkinani, A. S. (2023). Place Identity and Urban Uniqueness: Insights from the Al-Rusafa Area, Old Baghdad, Iraq.
- 100- Skelton, T. (2013). Young people's urban im/mobilities: Relationality and identity formation. *Urban Studies*, 50(3), 467-483.

